

Dr. sc. Viktorija Haubrich¹

Dr. sc. Goran Mijočević²

REKONSTRUKCIJA TUŽBE I ODGOVORA NA TUŽBU U SREDNJOVJEKOVNOM ZADRU U ODNOSU NA UREĐENJE U RIMSKOM POSTUPKU I *DE LEGE LATA*

Pregledni rad / Review paper

UDK / UDC: 343.123(497.13 Zadar)"11/12"

DOI: 10.51650/ezrvs.19.3-4.7

Primljeno / Received: 31/10/2025

Prihvaćeno / Accepted: 26/11/2025

Rad se bavi obradom instituta tužbe u kontekstu odnosa prema tuženiku od same forme i sadržaja tužbe, dostave tuženiku na odgovor te procesno-pravnih posljedica nedostavljanja odgovora na tužbu. Cilj istraživanja je rekonstrukcija instituta tužbe i dostavljanja odgovora na tužbu kroz prizmu nastupanja litispendencije i raspravnog načela u zadar-skom srednjovjekovlju u razmatranju sudskih spisa zadarske Curia maior ciuilium u raz-doblju od 1358. do 1409. U radu se na početku obrađuje institut tužbe u rimskom postupku da bismo mogli usporediti na koji način u srednjovjekovnom zadar-skom građanskom postupku je reguliran sadržaj tužbe, forma, dostavljanje i odgovor na tužbu. Na kraju rada dajemo prikaz de lege lata uređenja odnosa tužbe i odgovora na tužbu u hrvatskom par-ničnom postupku.

Ključne riječi: tužba; dostavljanje; odgovor na tužbu u rimskom postupku; srednjovjekov-nom Zadru; de lege lata.

1. Uvod

Parnični postupak predstavlja redoviti put pružanja pravne zaštite ugroženim ili povrijeđe-nim subjektivnim građanskim materijalnim pravima. Riječ je o spornom odnosu u kojem sudje-luju dvije stranke suprotstavljenih interesa. Osnovni postulat za pokretanje parničnog postupka jest nemo iudex sine actore. Bitan je i odnos prema drugoj stranci, kao i procesna jamstva jedna-kosti postupanja te osiguranje načela kontradiktornosti. Istraživanje u radu usmjereno je na povijesno razdoblje za koje nemamo dovoljno sačuvanih izvora, niti postoji literatura koja obra-đuje građanski sudski postupak te institut tužbe i odgovora na tužbu, kao ni načela kontradik-tornosti i litispendencije. Cilj istraživanja jest kroz analizu povijesnih prilika u srednjovjekovnom

¹ Izvanredna profesorica, Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Matice hrvatske bb, 88 000 Mostar, Bosna i Hercego-vina; e-mail: viktorija.haubrich@pf.sum.ba

² Docent, Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru, Matice hrvatske bb, 88 000 Mostar, Bosna i Hercegovina; e-mail: goran.mijocevic@ff.sum.ba

Zadru rekonstruirati institut tužbe, način dostavljanja i postupanje tuženika, i to putem obrade odredbi Statuta grada Zadra te arhivske građe sudskih postupaka i zapisnika Curia maior ciuilium u razdoblju od 1358. do 1409. Polazna je postavka bila odrediti razvoj instituta tužbe u rimskom postupku kroz različita razdoblja te razvoj litispencije i načela kontradiktornosti.

U rekonstrukciji postupka u srednjovjekovnom Zadru te odnosa među strankama u pogledu dostavljanja i uključivanja tuženika u postupak, kao i započinjanja postupka od strane suda, obrađuju se određeni sudski predmeti te norme Statuta grada Zadra. Kako bismo mogli usporediti sudski postupak u srednjovjekovnom Zadru s današnjim uređenjem, posebice u pogledu odnosa prema strankama te osiguranja načela kontradiktornosti i *litispencije*, na kraju rada razmatramo *de lege lata* institute tužbe, dostavljanja i procesno-pravne učinke odgovora na tužbu u hrvatskom parničnom postupku. Značajno je pratiti u kojoj je mjeri već tada bila razvijena svijest o potrebi da obje stranke mogu koristiti jednake mehanizme zaštite svojih interesa te na koji je način do danas zadržano načelo kontradiktornosti u prvoj fazi postupka, u trenutku nastupanja *litispencije*.

2. Actio u rimskom postupku

Opće procesno sredstvo pravne zaštite danas je tužba, no u rimskom pravu nije postojala ideja da država štiti svako pravo niti da je zaštita vezana uz svako subjektivno pravo. Zbog toga nije postojalo jedinstveno procesno sredstvo pravne zaštite u smislu današnje tužbe. Onaj čije je pravo bilo povrijeđeno uživao je pravnu zaštitu samo u situacijama kada je za takvu povredu i za takvo pravo bila predviđena određena *actio*, odnosno posebna rimska tužba, čije se značenje razlikuje od današnjeg pojma tužbe. Svakom je pravu odgovarala njegova individualna *actio* koja je imala svoje posebno ime, zbog čega se kaže da rimsko pravo nije sustav materijalnog prava, nego sustav akcija, odnosno sustav tužbi u rimskoj terminologiji (Eisner – Horvat, 1948, p. 545). *Actio* je u starije doba predstavljala svečano i formalističko djelovanje procesnih stranaka pred jurisdikcijskim magistratom, odnosno pretorom, kojim se utvrđivao i započinjao spor. Iako je u postupku sudjelovao i jurisdikcijski magistrat, njegova je uloga bila ograničena jer su glavne radnje provodile stranke (Romac, 1998, p. 467). *Actio* ima i značenje procesnog sredstva kojim su se stranke služile; u starije doba to su bile pojedine legisakcije, a u doba formularnog postupka — formule. Onaj tko je htio tužiti morao je odabrati pravu akciju jer bi u protivnom svoje pravo izgubio. Staro rimsko pravo bilo je strogo i formalističko, a broj tužbi bio je ograničen (Lučić, Šarac, 2011, p. 93). U doba formularnog postupka postojalo je strogo individualiziranje akcija i njihovih formula, koje su bile izložene u pretorskom ediktu. Pretor je pritom uvodio i nove tužbe te time pridonosio proširenju rimskog akcijskog sustava, a neizravno je putem novih tužbi stvarao i novo pravo.

2.1. Vrste actiones

Pojedine *actiones* dijelile su se u više grupa, ovisno o njihovu podrijetlu i procesualnom, odnosno materijalnom značenju (Eisner – Horvat, 1948):

- podjela po podrijetlu: *actiones civiles*, *actiones praetoriae* ili *actiones honorariae*, *actiones aediliciae*;

- podjela po postanku i procesualnom značenju: *actiones in ius conceptae* i *actiones in factum conceptae* (razlika se svodila na to ima li tužbeni zahtjev za svoju osnovu pravnu normu ili ustanovu civilnog prava ili se takva osnova ne može naći u civilnom pravu – tada *actio* sadržava samo opis činjeničnog stanja);
- *actiones ficticiae* – tužbe koje su u sebi sadržavale neku fikciju, odnosno uzimalo se da postoji bitna pretpostavka za njihovu uporabu, iako je nije bilo u trenutku pokretanja spora;
- *actiones per transpositionem*, odnosno akcije s premještajem subjekata, koje su sadržavale u intenciji formule ime osobe koja je osnovala ili bila odgovorna za određeni pravni odnos, ali je u kondemnaciji bilo navedeno ime druge osobe;
- *actiones in rem* su akcije koje su služile za ostvarenje apsolutnih prava, prvenstveno prava vlasništva, i djelovale su prema svima, dok su s druge strane postojale i *actiones in personam* koje su se mogle koristiti samo protiv određene osobe, a služile su za zaštitu relativnih prava iz obveznog prava;
- *actiones reipersecutoriae* su akcije kojima je cilj bio naknada štete, dok su *actiones poenales* išle za izricanjem kazne, a *actiones mixtae* obuhvaćale su i naknadu štete i izricanje kazne;
- *actiones stricti iuris* su bile akcije kod kojih je sudac bio vezan za strogu primjenu prava, a *actiones bonae fidei* su bile akcije koje su imale širu mogućnost odlučivanja, primjenu načela dobre vjere i pravičnosti;
- *actiones directae* su akcije koje su se primjenjivale na iznesen tužbeni zahtjev, a *actiones utiles* su one kod kojih je bilo moguće proširivanje primjene osnovne tužbe i na slične, analogne slučajeve, koje zakonodavac prilikom uvođenja zaštite nije imao na umu;
- u ovisnosti o legitimaciji za podizanje tužbe postojale su *actiones privatae*, koje je mogao koristiti pojedinac čije je pravo bilo osporeno ili povrijeđeno, i *actiones populares*, koje je mogao upotrijebiti svaki građanin ako je nekim postupkom bio povrijeđen određeni javni interes;
- *actiones perpetuae* predstavljale su one akcije koje su bile vremenski neograničene, u što pripada i *actiones civiles*, a *actiones temporales* su akcije koje su vrijedile određeno vrijeme, kao što je npr. *actiones honorariae* (Romic, 1998).

2.2. Actio populares

Actiones populares nastao je spajanjem elemenata *actio* i *popularis* pri čemu je *actio* označavao tužbu, a pridjev *popularis* onoga tko ju je bio ovlašten podnijeti, odnosno *quivis ex populo* ili *unus ex populo*. Iz naprijed navedenog proizlazi temelj kasnijeg razlikovanja pojmovna *actio* i *actio popularis*. *Actio* je označavao strogo privatnopravnu tužbu, odnosno tužbu koju je mogao podnijeti onaj čije je pravo neposredno povrijeđeno ili ugroženo, a pojam *actio popularis* odnosio se na tužbe čiji je ovlaštenik bio svaki rimski građanin, ali je samo dio tih tužbi sadržavao privatnopravni zahtjev, dok su ostale služile zaštitu *iudicia publica*, a *quivis ex populo* je bio ovlašten podnijeti ih umjesto magistrata (Kaser, 1996, p. 164).

Tumačenjem Ciceronove izreke „*res publica est res populi*“ možemo izvesti zaključak da je *actio popularis* rimskog prava predstavljala pravno sredstvo kojim je građanin, podnoseći ovu *actio*, uz ostvarivanje javnog interesa ujedno ostvarivao i privatni interes (Cicero, 1928). Uvođenje *actio popularis* u rimski pravni sustav nije nastalo kao rezultat dugotrajnog niti pomnog zakonodavnog djelovanja, već kao trenutno rješenje za slučajeve u kojima je bilo nužno sankcionirati određeni prekršaj koji nije bilo moguće podvesti pod neko od djela koje je ondašnji pravni sustav poznavao. U postklasičnom i Justinijanovom pravu promijenio se odnos akcije i prava. Nestankom klasičnog procesa nestale su i individualizirane pojedinačne akcije s njihovim posebnim formulama. Materijalno pravo koje se odvaja od svojih dosadašnjih akcija kao sredstava procesualne zaštite je došlo u prvi red. Umjesto pojedinačnih akcija stvorio se novi, općeniti pojam jedne akcije, odnosno pojam “tužbe” u modernom značenju kao jedinstveno i opće pravno sredstvo kojim se obraća sudu za zaštitu bez obzira na to kako je pravo povrijeđeno (Eisner – Horvat, 1948, p. 546). Rimsko postklasično pravo je tako izgubilo karakter “sustava akcija” koje je imalo rimsko klasično pravo, te se pojavio “sustav subjektivnih prava” (Radović, 1987, p. 661). Klasični nazivi za pojedine tužbe su ipak zadržani zbog odanosti tradiciji, ali oni su samo upućivali na oznaku sadržaja spora i materijalnog prava koje se sada tužbom ostvarivalo, te su služili kao pomoć sucu pri izboru pravnih pomagala. Ove nazive akcija preuzelo je i opće pravo, u kojemu također nisu imale nikakvu stvarnu funkciju, osim da olakšaju prepoznatljivost prava kojeg se zaštita u konkretnom slučaju traži. *Actio* više nije sadržaj prava, već samo njegoza zaštita (Eisner – Horvat, 1948, p. 547).

2.3. *Extraordinaria cognitio* i načelo *nemo iudex sine actore*

Kao posljedica državne i društvene organizacije rimske države postupno se razvio i novi oblik građanskoga postupka u rimskom pravu. Još u vrijeme republike magistrati su s imperijem sami mogli riješiti neke sporne slučajeve (konzuli, diktatori, pretori). I ovdje je, kao i u drugim oblastima, došlo do paralelizma, odnosno, uz redovan, stari način suđenja, javio se novi, izvanredni (*extra ordinem*) postupak, koji se još naziva kognicijski, spoznajni (Stanojević, 2000, p. 187). Dakle, *extraordinaria cognitio* postaje redovitim postupkom, koji se odvija pred sucem državnim službenikom. Iz privatnoga prava time postupno prelazi pravo u javno pravo, a u svezi s tim dolazi i do transformacije iz sustava akcija u sustav subjektivnih prava (Jaramaz Reskušić, Medančić, 2006, p. 76). Kognicijskim postupkom prestaje ovisnost subjektivnih prava o postojanju odgovarajućih tužbi (*actiones*), što će se zadržati i u kasnijim, pa tako i u suvremenim pravnim porecima. Kognicijski građanski postupak kao redoviti egzistira i danas, naravno uz nužne izmjene (Mahmutagić et al., p. 250). Tužbe u postklasičnome kognicijskom postupku prestaju biti temelj materijalnih prava (Petrač, 2013, p.1039). Tako u kognicijskome postupku, zbog odvajanja subjektivnih prava od njima odgovarajućih tužbi (*actiones*), po prvi put u razdobljima rimskoga građanskog postupka, tužba poprima prve obrise i karakteristike generalne tužbe kakvu danas poznajemo. Zbog ovakvog određenja tužbe, i načelo *nemo iudex sine actore* te stranačka dispozicija u ovoj vrsti postupka promatraju se kao pokretanje postupka putem te generalne tužbe, bez uvjetovanosti postojanjem zasebnih tužbi za povrijeđeno materijalno pravo, kakve su tužbe bile u formularnom ili *legis actio* postupku. Ekstraordinarni postupak započinjao je tako što je tužitelj podnosio pismenu tužbu sudu ili bi je izložio u sudski zapisnik. Sud je tužbu dostavljao tuženiku, obvezujući ga

da na nju odgovori i da se pojavi na raspravi (Šarac, Lučić, 2011, p. 89). Postupak *extra ordinem*, ne po formuli nego po kogniciji, jest onaj oblik postupka gdje magistrat ima priliku dati slobodu svojoj službenoj moći (*imperium*) i formalno označava jedan administrativni postupak suprotan redovnomu postupku. Budući da se cjelokupan postupak odvijao pred državnim službenikom, nije više postojala potreba podjele postupka na dvije faze *in iure* i *apud iudicem*, te, samim time, i *litiskontestacija* gubi ulogu koju je, kao vrlo značajan dio dotadašnjih postupaka, imala. Učinak *litiskontestacije* na tijek zastare prenosi se na vrijeme dostavljanja tužbe tuženiku, a na ostale posljedice (*novatio*, procesna konsumpcija) na čas donošenja presude (Romac, 1973, p. 567). Pozivanje tuženika vršilo se sada sudjelovanjem poglavarstvenih organa (*evocatio*), a moglo se odvijati na različite načine: *denuntiationibus*, *litteris*, *edicto* (Jaramaz Reskušić, Medančić, 200, p. 78.). Ako se tuženik ne bi pojavio pred sudom (*contumacia*) niti nakon trećeg poziva, donosila se presuda na štetu strane koja je ročište propustila, na čiju presudu žalba nije bila dopuštena (Romac, 1973, p. 567). Dakle, kognicijski postupak predstavljao je veliku prekretnicu u razvoju građanskoga postupka u rimskome pravu, te je donio mnoge izmjene u odnosu na legisakcijski i formularni postupak i postavio temelje razvoja suvremenih kognicijskih postupaka. *Nemo iudex sine actore* i ne *procedat iudex ex ocio* i dalje su ostali jedni od temeljnih načela rimskoga građanskog postupka (Mahmutagić et al., 2021, p. 252).

3. Povijesno-pravne prilike i utjecaj na građanski postupak u srednjovjekovnom Zadru

Kroz sačuvane sudske spise u Državnom arhivu u Zadru, zadarskog građanskog suda (*Curia maior ciuillium*) iz druge polovice 14. stoljeća, te istraživanja povjesničara rekonstruirala se građanski postupak i pojedini procesni instituti. U srednjem vijeku se razvija pojačana potreba obraćanja sudovima koji su imali propisane određene procedure čime su bili legitimni i ulijevali pravnu sigurnost parničnim strankama (Lonza, 2002). Rekonstrukcija postupka i pojedinog instituta nije moguća samo na temelju normativnih vrela, kao što su za taj period primjerice gradski statuti, a u Zadru i kapitulari (Pezelj, 2006). U srednjovjekovnom društvu kreće se od činjenice pluralizma vlasti i prava u srednjem vijeku koji podrazumijeva koegzistenciju više pravnih sustava na istom području i pod istom političkom vlašću (Popić, 2011, p. 2).

Za obradu instituta tužbe i dostavljanja tuženiku u razvoju načela kontradiktornosti u parničnom postupku u srednjem vijeku u Zadru značajni su sačuvani zadarski sudski zapisi iz kojih iščitavamo sudsku praksu druge polovice 14. stoljeća. Obrada instituta tužbe i postupka dostavljanja tuženiku u srednjovjekovnom Zadru temelji se na razmatranju zadarske *Curia maior ciuillium* u razdoblju od 1358. do 1409. godine koji je razvojna prekretnica svih dalmatinskih komunalnih društava tako i Zadra (Popić, 2011).

Utjecaj Venecije na Zadar prisutan je još od 12. stoljeća i tijekom vremena sve je više rastao. Budući da je glavni pomorski put od Venecije prema Levantu vodio upravo razvedenom istočnojadranskom obalom, Mlečani su nastojali stvoriti određene punktove koje bi držali pod svojom kontrolom, a koji su im mogli pružiti utočište, omogućiti nesmetanu plovidbu, razmjenu dobara i konačno ostvarivanje profita. Zadar je u tom pogledu bio izrazito važan Veneciji, jer je njegov smještaj na istočnoj jadranskoj obali te status svojevrsnog glavnog i najrazvijenijeg dalmatinskog

grada u to vrijeme omogućavao kontrolu nad širim područjem (Raukar, 1977, p. 25-33). Interesi Zadrana za što većom autonomijom gradske vlasti i vlastitom trgovačkom djelatnošću u tom su se pogledu razmimoilazili s mletačkim interesima, što je tijekom tri stoljeća vodilo čestim sukobima i pobunama Zadrana protiv mletačke vlasti nad gradom. Ipak, grad je sve do 1358. najčešće bio u rukama Mlečana, a povremene zadarske pobune protiv mletačke vlasti obično nisu rezultirale nekim većim uspjehom (Kurelac, Karbić, 2007).

Zadarski mir 1358. takvo je stanje promijenio. Njegovim sklapanjem okončani su višegodišnji sukobi između ugarsko-hrvatskoga kralja Ludovika I. Anžuvinca i Mletačke Republike oko dalmatinskih gradova (Janeković Römer, 2003, p. 61-69). Dalmatinski su se gradovi tada oslobodili mletačke vlasti i došli pod okrilje ugarsko-hrvatskoga kralja što im je uvelike omogućilo slobodniji i brži razvoj na svim poljima. Pozicija Zadra u sklopu novoga vrhovništva i dalje je bila ponešto specifična u odnosu na druge dalmatinske gradove zbog njegova položaja dalmatinske metropole i uloge koju je imao u Ludovikovoj jadranskoj politici.

Razvoj sudskih institucija u sklopu povećane gradske autonomije pod okriljem ugarsko-hrvatskoga kralja, reprezentativan uzorak sačuvane izvorne građe koji je omogućio istraživanje te potreba zadržavanja rada u prihvatljivom opsegu uvjetovali su tako ograničavanje rada na period od 1358. do 1409. godine o čemu se detaljno bavio o rekonstrukciji cijelog parničnog postupka i sudske vlasti povjesničar Popić (Popić, 2014.).

Arhivski fond *Curia maior ciuillium* danas se čuva u Državnom arhivu u Zadru. Čak sedam od ukupno osam kutija zadarskih srednjovjekovnih sudskih spisa čini današnji fond *Curia maior ciuillium*, a jedna kutija fond *Curia consulum et maris*. Sudski zapisnici iz fonda *Curia maior ciuillium* izvorno su se vodili po određenim kriterijima, ali su tijekom vremena zapušteni i ispremiješani te se danas nalaze u stanju potpunoga nereda (Popić, 2014). Sudski zapisnici u knjigama *Curia maior ciuillium* pisani su gotičkom minuskulom u tanje ili deblje uvezane arke papira približno A4 formata. Listovi su najčešće ispisivani obostrano, s tim da postoje i listovi koji su ostali prazni, osobito u knjigama procesa. Razlog je praktične prirode, jer su notari za već započete sporove ostavljali prazne stranice na koje su kasnije namjeravali upisivati izvještaje s pojedinih ročišta, dok su upise novih sporova započinjali na drugoj stranici ili listu (Popić, 2014).

4. Tužbeni zahtjevi i dostava tuženiku na odgovor

Iz dostupne građe evidentno je da su se svi građanski sporovi pred *Curia maior ciuillium* pokretali na temelju tužbenog zahtjeva, osim zahtjeva za zaostavštinom osoba koje su umrle bez oporuke i predmeti u vezi s dražbovnim pregovorima (Popić, 2014).

Stranka se tužbenim zahtjevom obraćala jednom od gradskih glasnika koji je tuženiku uručio sudski poziv (*citatio*). Pri tome nije jasno je li tužbeni zahtjev podnošen pismeno ili usmeno, nakon čega bi glasnik sastavio sudski poziv. U Zadru nije postojala praksa da se tužbeni zahtjev prvo predao sucima, koji bi provjerili utemeljenost tužbenog zahtjeva i nadležnost suda (Beuc, 1954, p. 746-747). Sudac bi prvi doticaj s predmetom, to jest s tužbenim zahtjevom, imao tek na prvom sudbenom ročištu. Na tom ročištu pred njim trebali bi se pojaviti i tužitelj, kao osoba koja je uputila sudski poziv, i tuženik, kao osoba protiv koje je usmjeren tužbeni zahtjev.

Zadarski statut je propisivao strogu formu sadržaja tužbenog zahtjeva i načina uručivanja poziva. Pogrešno sastavljen ili uručen sudski poziv nije imao pravnu vrijednost osim ako je tuženik dobrovoljno pristao odgovoriti na optužbu. Znači tuženik nije imao obvezu javiti se sudu ukoliko je sudski poziv bio nepropisno sastavljen i uručen ili se mogao odazvati i tražiti poništenje spora zbog nepoštivanja uobičajenog postupka. U istoj odredbi je bio propisan i sadržaj sudskih poziva u kojima je trebalo biti naznačeno ima tužitelja, predmet spora, sud pred kojim se tuženik poziva te vrijeme u koje se morao javiti kako bi odgovorio na navedene optužbe (Popić, 2014, p. 123).

4.1. Vrijeme uručivanja poziva i rok za odgovor na tužbu

U Zadarskom statutu bilo je propisano i vrijeme u kojem su glasnici mogli tuženicima uručivati sudske pozive, te rok u kojem su se tuženici morali odazvati tim pozivima. Bilo je određeno da je glasnik tuženiku mogao uručiti poziv ponedjeljkom da se javi na sud u srijedu, zatim srijedom da se javi na sud u petak te petkom i subotom da se javi na sud u ponedjeljak. Ova odredba mijenja se odlukom Velikog vijeća od 6. lipnja 1317. pa je otada glasnik mogao tuženiku uručiti sudski poziv bilo koji dan u tjednu, pri čemu je tuženik imao obvezu javiti se na sud sljedećeg ponedjeljka (Beuc, 1954, p. 74; Popić, 2011). Iz određenim sudskih zapisnika uočava se da je taj ponedjeljak bio određen kao krajnji rok, ali da se stranke javljale i ranije i na dan uručivanja poziva, ali uz kašnjenja. Iz određene skupine sudskih spisa evidentno je da su se tuženici sudu odlučili javiti isti dan kada im je uručen sudski poziv, odnosno kada je evidentiran u registrima kurijalnih notara³ (Popić, 2014, p. 123). Iz druge skupine spisa evidentno je da su se neki tuženici javili sudu više od mjesec dana nakon uručivanja sudskog poziva (Popić, 2014, p. 123) što zbog blagdana što zbog smrti jedne od parničnih stranaka, kao u slučaju spora koji je započeo 7. kolovoza 1396., a nastavljen tek 4. svibnja 1397. godine, jer je prvotni tužitelj u međuvremenu preminuo (Popić, 2011, p. 131).

4.2. Način uručivanja sudskog poziva

Gradski glasnik sudski poziv morao je tuženiku uručiti osobno, ako ga je uspio naći u gradu. Ako su se tuženici koji su bili građani Zadra nalazili van grada i gradskog kotara bilo im je potrebno uputiti pismo gradskih vlasti kojim ih se pozivalo da osobno ili po svom punomoćniku dođu pred suca u naznačenom roku (Popić, 2011, p. 131). U jednoj presudi u zapisnicima *Curia maior ciuillium* od 19. travnja 1393. godine vidi se da je obrazac, na koji su rektori, na zahtjev tužitelja, bili zaduženi za izdavanje naloga o sastavljanju pozivnih pisama, služio za obavještanje građana Zadra izvan grada i kotara da je protiv njih pokrenut sudski spor i da se moraju vratiti u grad. Ova su pisma, umjesto kneza, upućivali tuženicima rektori nakon Zadarskog mira 1358. Original pozivnog pisma, ovjeren pečatom komune, upućivao se tuženiku. Izrađivala su se i dva prijepisa koja su se pohranjivala na različitim mjestima. Jedan prijepis unosio se u knjige procesa *Curia maior ciuillium* kako bi bio dostupan sucima i kurijalnom notararu. Drugi se prijepis pohranjivao u kancelariji zadarske komune. Spor se

³ Određeni dokumenti objavljeni su kao prilozi na kraju knjige Tomislava Popića, *Krojenje pravde. Zadarsko sudstvo u srednjem vijeku (1358. – 1458.)*. Zagreb: Plejada.

vodio između Cecilije protiv Gvida i Miheline. Pošto se oni u tom trenutku nisu nalazili u Zadru, nego u Ferrari, gdje je Gvido obavljao dužnost *potestata*, sudski poziv im zadarski rektori 31. kolovoza 1393. uputili su pozivnim pismom, u kojem su im obrazložili Cecilijin zahtjev i zatražili da se osobno ili preko svog punomoćnika jave sucima *Curia maior ciuilium* u Zadru kao bi odgovorili na tužbeni zahtjev. Uz pozivno pismo se nalazi i prijepis Cecilijina tužbenog zahtjeva. Poslanik koji je uručio pozivno pismo i tužbeni zahtjev 14. rujna 1393. je o tome podnio izvještaj 6. listopada 1393. notaru *Curia maior ciuilium* (Popić, 2011, p. 132).

Znači, rektori, a ponekad i knežev vikar, na zahtjev tužitelja bili su zaduženi za izdavanje naloga o sastavljanju pozivnih pisama, s kojima su obavještavali građane koji su bili izvan Zadra i kotara da je protiv njih pokrenut sudski spor i da se moraju vratiti u grad, te se određivao rok u kojem su se morali odazvati pozivu. Rokovi nisu bili isti jer su ovisili o tome u kojem se gradu tuženik nalazio. Rektor bi određivao poslanika koji bi otputovao uručiti poziv tuženiku na trošak tužitelja. Poslanik bi, po povratku u Zadar, podnio izvještaj kurijalnom notaru. Notar bi njegov izvještaj u pisanom obliku unosio u svoje registre, notirajući pritom je li poslanik uopće i kada uručio sudski poziv tuženiku (Popić, 2011, p. 132–133). Sastavljanje pisanoga izvještaja o uspješnosti poslanikova putovanja bilo je važno zato što je u njemu bio naznačen točan datum uručjenja sudskog poziva tuženiku, jer je od tog trenutka počeo teći rok u kojem se tuženik trebao javiti sucima u Zadru (Popić, 2014, p. 124).

4.3. Procesno-pravne posljedice ogluhe na sudski poziv

Posljedice ogluhe na sudski poziv su vidljive iz pisma rektora u kojem se ističe da će se spor nastaviti nakon isteka roka za odaziv tuženika bez obzira na to budu li oni ili njihovi punomoćnici prisutni ročištu ili ne (Popić, 2011, p. 133). Kada se poziv trebao uručiti osobama koje su bile u progonstvu ili su se skrivale, obveza glasnika je bila da glasno pročitaju sudski poziv pred kućom tuženika i u njezinu susjedstvu, naglašavajući rok u kojem se mora odazvati. Ako se tuženik ne bi odazvao, takva ogluha nije predstavljala zapreku daljnjem sudskom postupku (Popić, 2014, p. 124).

U jednom sudskom spisu od 29. listopada 1391. tužitelj Juraj Firentinac, pok. Budoja iz Zadra, pokrenuo je spor protiv Grgura Vučetova iz Zadra, tražeći da mu isplati 500 libara malih mletačkih denara u ime miraza svoje kćeri i Grgurove žene Dražice, koja je prije toga umrla ne sastavivši oporuku. Kako se tuženik u zadanom roku nije pojavio na sudu, gastald zadarskih glasnika Antun 6. studenoga iste godine podnio je kurijalnom notaru izvještaj o tome da je, po nalogu rektora i na zahtjev tužitelja, pred kućom tuženika razglasio tuženikovu obvezu odaziva na sudski poziv u roku od 15 dana, jer će se nakon toga postupak nastaviti bez obzira na njegovu ogluhu. Iz daljnjega tijeka postupka jasno je da se ni nakon toga roka tuženik nije odazvao pozivu, te je spor nastavljen bez ikakvih zapreka. Glasnik se trebao javiti kurijalnom notaru nakon uručjenja poziva ili razglaša i podnijeti izvješće te je notar po tome trebao sačiniti izvješće u pisanom obliku i unijeti ga na odgovarajuće mjesto u registrima *Curia maior ciuilium*. Ovakav postupak je propisan Zadarskim statutom (Popić, 2014, p. 124). Vodile su se sudske knjige procesa ovisno o predmetu spora.

Nakon što bi se tuženici odazvali pozivima u naznačenom roku zadaća kurijalnoga notara bila je pismeno uobličiti tužbene zahtjeve u odgovarajuću knjigu procesa, i to na isto mjesto

gdje se nalazio izvještaj o uručenju sudskoga poziva za taj dotični spor. Tako je svaki spor koji je bio pribilježen u sudskim knjigama procesa započinjao izvještajem glasnika o uspješno uručenom sudskom pozivu te pismeno uobličanim i formaliziranim tužbenim zahtjevom (Popić, 2014).

Nakon upoznavanja s tužbenim zahtjevom suci su očigledno trebali utvrditi je li njegovo rješavanje bilo pod njihovim ingerencijama jesu li nadležni. U slučaju da jest, postupak se mogao nastaviti davanjem roka za imenovanje odvjetnika. Međutim, kada bi suci došli do zaključka da rješavanje predloženoga tužbenoga zahtjeva nije bilo predviđeno djelokrugom njihovih poslova, oni su ga morali poništiti i uputiti tužitelja na neku drugu kuriju. Nisu bili nadležni, pa su upućivali tužitelja nadležnom sudu. Primjerice, u sporu započetom 16. lipnja 1393. pred sucima *Curia maior ciuillium*, Kolan de Ginano tražio je od Kreše de Nassis da mu vrati neke pokrivače koje je naručio od majstora Viktora iz Venecije. Međutim, suci *Curia maior ciuillium* taj su tužbeni zahtjev poništili uz obrazloženje kako njegovo rješavanje ne spada pod njihovu nadležnost, nego *ad offitium iudicum mobilium* (Popić, 2014, p. 101-102)

4.4. Izjašnjavanje stranaka o predmetu spora

Nakon provjere svih elemenata koji su utjecali na pravnu sposobnost i legitimitet osoba početku parničnja još je predstojalo izjašnjavanje stranaka o predmetu spora (*litis contestatio*). Sud je objema strankama morao omogućiti poduzimanje svih pravnih radnji koje je mogla poduzeti i protivna strana, pa su se tako o predmetu spora izjašnjavali i tužitelji i tuženici. U skladu s tim, tužitelji redovito ističu istinitost i opravdanost svojih tužbenih zahtjeva, dok su se tuženici na temelju sačuvanih zapisnika *Curia maior ciuillium* mogli izjasniti na najmanje dva načina. Prvo, tuženici su mogli priznati tužbeni zahtjev. Takvo priznanje značilo je da tvrdnje iz tužbenoga zahtjeva nije bilo potrebno dokazivati, pa se daljnji postupak prekidao, a sucima nije preostajalo drugo do donijeti presudu u korist tužitelja što bi danas odgovaralo presudu na temelju priznanja. Primjerice, 11. travnja 1397. notar Artikucije iz Rivignana kao punomoćnik dominikanskoga samostana iz Zadra pokrenuo je spor protiv oporučnih izvršitelja Kolice, udove Vitkora de Vitcor, tražeći od njih da mu isplate 100 zlatnih dukata, koje je pok. Kolica oporučno namijenila za popravak crkve i samostana sv. Dominika. Ubrzo nakon toga tuženici su na sudbenom ročištu u postupku *litiskontestacije* priznali da je tužbeni zahtjev istinit te su izrazili želju da ispune pokojnikov oporučni legat. Budući da je daljnji postupak u tom slučaju bespredmetan, suci su u razmatranje uzeli još samo oporuku pok. Kolice u kojoj su bili imenovani izvršitelji njezine oporuke, i to samo kako bi potvrdili legitimitet tuženika. Nakon toga su zaključili parnicu i donijeli presudu u korist tužitelja (Popić, 2014, p. 132). Drugo, tuženici su mogli negirati tvrdnje iz tužbenoga zahtjeva smatrajući ih neosnovanima i neistinitima. U tom slučaju za sud je bilo relevantno postojanje dviju suprotnih tvrdnji, jedne koju je zastupao tužitelj i druge koju je branio tuženik, što je davalo osnovu za početak parničnja o predmetu spora i podnošenje dokaza. Zadaća suda tada je bila na temelju podnesenih dokaza pokušati odlučiti čija je tvrdnja vjerojatnije bila istinita i u čiju korist bi se onda trebala donijeti presuda. Primjerice, u već spomenutom sporu od 15. listopada 1362. između Blaža iz Like s jedne te oporučnih izvršitelja Vlade, udove Nikole de Variacassis, s druge strane u vezi s jednim srebrnim pojasom ukrašenim pozlatom koji je Blaž predao u zalog pok. Vladi na dug od 40 libara malih mletačkih denara, odvjetnik tuženika

negirao je tužbeni zahtjev tvrdeći da pok. Vlada nikada nije od Blaža primila potraživani pojas u zalog. Proglasivši prethodno stranke ovlaštenima za sudjelovanje u sporu postupak se sada mogao nastaviti pa je sudac Antun de Marostica objema stranama dao rok za podnošenje dokaza u korist svojih tvrdnji (Popić, 2014, p. 132).

5. Tužba i dostava tužbe tuženiku na odgovor u hrvatskom parničnom postupku

Da bismo mogli usporediti odnos između tužitelja i tuženika u parničnom postupku kroz rimski postupak, posebice rekonstrukciju u srednjovjekovnom Zadru potrebno je analizirati *de lege lata* instituta tužbe i odgovora na tužbu u hrvatskom parničnom postupku. Pojam tužbe u materijalnome smislu određuje se s obzirom na njezinu bit, odnosno s obzirom na ono što je tužba po svome sadržaju. Tužba u materijalnome smislu je inicijalna parnična radnja tužitelja koja sadrži određeni zahtjev za presudu. Tužitelj tužbom traži od suda da sud donese odluku određenoga kondemnatornog, konstitutivnog ili deklaratornog sadržaja. U formalnome smislu tužba je podnesak u kojem je sadržana tužbena parnična radnja, to je ona procesna forma u kojoj je sadržana tužba u materijalnome smislu, ona parnična izjava volje tužitelja kojom on traži zaštitu određenoga sadržaja i zbog koje i pokreće postupak (Dika, 2009, p. 394). Tužba predstavlja procesnu izjavu volje tužitelja, upućenu sudu, da pokreće postupak za pružanje pravne zaštite i da traži da mu se pruži pravna zaštita određenoga sadržaja (Triva, Dika, 2004). Parnični postupak pokreće se tužbom (čl. 185. Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ, br. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91 i Narodne novine, br. 26/91, 53/91, 91/92, 112/92, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23 (dalje: ZPP RH). U članku 186. ZPP RH pripisan je sadržaj tužbe. Tužba treba sadržavati određen zahtjev u pogledu glavne stvari i sporednih traženja, činjenice na kojima tužitelj temelji zahtjev, dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, a i druge podatke koje mora imati svaki podnesak (Bodul, 2019). Ona je rezultat stranačke dispozicije kojom se daje povod za vođenje parnice. U tome smislu tužba je dispozitivna, inicijalna i jednostrana parnična radnja tužitelja. Tužbu podnosi tužitelj – *actor*. Bez tužbe nema parnice (*nemo iudex sine actore*) jer sud u pravilu nije ovlašten pokrenuti parnični postupak po službenoj dužnosti (*ne procedat iudex ex officio*). Podnošenjem tužbe postupak se nalazi *in limine litis* (Huseinbegović, Haubrich, 2017). Tom se radnjom u subjektivnome (stranke) i objektivnome (predmet spora) smislu definira parnični postupak (Čizmić et al., 2023).

5.1. Rok za dostavu tužbe na odgovor

Ako se može na temelju tužbe dalje postupati, sud će narediti da se dostavi tužba tuženiku najkasnije u roku od 60 dana od podnošenja tužbe radi podnošenja pisanog odgovora na tužbu (čl. 284. st. 1. ZPP RH). Ako sud smatra da se na temelju tužbe može dalje postupati, da dakle postoje pretpostavke za nastavak postupka, ili ako odgodi odlučivanje o njihovom postojanju (čl. 283. ZPP RH), ili ako unatoč uočenim zaprekama za meritorno odlučivanje još ne smije odbaciti tužbu (čl. 288. st. 2. ZPP RH), u pravilu će narediti da se primjerak tužbe dostavi tuženiku (Šago, 2014) radi podnošenja pisanog odgovora na tužbu, a u pozivu će upozoriti tuženika na pravne posljedice nepodnošenja odgovora na tužbu kao što je presuda zbog ogluhe propisana u odredbi čl. 331.b ZPP RH.

Podnošenje odgovora na tužbu nije dužnost, već dispozitivno pravo tuženika. Kada se tuženiku dostavi tužba na odgovor, sud ga upozorava na posljedice propuštanja odgovora na tužbu, pa uz znanje svih činjeničnih navoda tužbe, dokaza i upozorenje o posljedicama propuštanja, tuženik odlučuje hoće li odgovoriti na tužbu (Šago, 2010). Ako tuženik ne odgovori na tužbu jer se suglasio (presumpcija) s činjeničnim navodima tužbe i tako pristao na posljedicu (presudu zbog propuštanja), time je tuženik (nečinjenjem) izrazio svoju suglasnost da se sporni građanskopravni odnos (o kojem se vodi parnica) riješi na način kako tužba traži. Dostavljanje odgovora na tužbu od strane tuženika treba se promatrati kao isključivo diskrecijsko pravo i mogućnost tuženika, ali ne i obveza takvog postupanja (Šabić, 2020). Po drugima je dostava odgovora na tužbu obveza tuženika (Poznić, Rakić-Vodinelić, 2015). Pasivno držanje tuženika za koje zakon ne veže nikakve procesne posljedice može usporiti tijek parničnoga postupka, a sud je dužan postupak provesti bez odugovlačenja i sa što manje troškova te onemogućiti svaku zloupotrebu prava koja strankama pripadaju u postupku (čl. 10. ZPP RH). Pored toga, obveznim dostavljanjem tužbe s prilogima tuženiku na odgovor udovoljava se načelu kontradiktornosti jer je tuženiku pružena mogućnost izjasniti se o tužbenome zahtjevu (Čizmić, Šago, 2025). Odgovor na tužbu je pisani odgovor kojim tuženik odgovara na navode koje tužitelj iznosi u svojoj tužbi, odnosno to je jednostrana procesna radnja tuženika kojom se očituje o procesnoj dopustivosti parnice, odnosno o osnovanosti tužbenoga zahtjeva (Čizmić, 2016). Riječ je o važnoj procesnoj radnji kojom se u punoj mjeri primjenjuje i ostvaruje načelo kontradiktornosti ili raspravno načelo, zatim dispozitivnosti. Zakonom je propisan određeni sadržaj i oblik kojom on izražava svoj stav prema tužbi jer ta radnja ne mora uvijek biti defenzivna. Tako tuženik u odgovoru na tužbu može priznati tužbeni zahtjev, izjasniti se o osnovanosti zahtjeva i navoda, o istinitosti činjenica navedenih u tužbi ili o vjerodostojnosti predloženih dokaza te predložiti utvrđivanje činjenica koje mu idu u prilog. Prema tome, tuženik se može od tužbe braniti ili ne braniti, odnosno suzdržati se od svakog izjašnjenja. Način na koji odgovori na tužbu tuženik opredjeljuje daljnji tijek parničnoga postupka. Volja tuženika, kao parnične stranke, u trenutku pokretanja parničnog postupka u cijelosti je isključena jer on svojom voljom ne može utjecati na to hoće li protiv njega biti pokrenut parnični postupak ili ne, a niti svojom voljom može spriječiti njegovo pokretanje. Odgovor na tužbu je prva procesna radnja koju poduzima tuženik, kojom izražava svoj stav o tužbi i tužbenom zahtjevu.

5.2. Pravne posljedice propuštanja davanja odgovora na tužbu

Sud je dužan u pozivu upozoriti tuženika na pravne posljedice nedavanja odgovora na tužbu (čl. 284. st. 1. ZPP RH), odnosno da mu prijete donošenje presude zbog ogluhe zbog pasivnog držanja, svakako ako za to budu ispunjeni ostali zakonski uvjeti.

(Ne)dostavljanje odgovora na tužbu temeljni je preduvjet za donošenje presude zbog propuštanja. Ako sud smatra da se na temelju tužbe može dalje postupati naredit će najkasnije u roku od 60 dana od podnošenja tužbe da se primjerak tužbe dostavi tuženiku radi podnošenja pisanog odgovora na tužbu (Čizmić et al., 2022). Sudac treba strankama ukazati na značenje iznošenja svih važnih činjenica i dokaza, kao i na posljedice njihovog propuštanja. Tuženik je ne samo ovlašten nego i dužan da, radi ubrzanja postupka i smanjenja troškova, podnese odgovor na tužbu jer u protivnom snosi odgovarajuće posljedice. Ako tuženik ne podnese odgovor

na tužbu u roku koji mu je za to određen, donijet će se presuda kojom se prihvaća tužbeni zahtjev (presuda zbog ogluhe), ako za to budu ispunjeni zakonom predviđeni uvjeti. Podnošenjem pisanog odgovora na tužbu u onim iznimnim slučajevima u kojima se to od tuženika nije zatražilo sprečava se mogućnost donošenja presude zbog izostanka (Triva, Dika 2004.). Tuženičko propuštanje da odgovori na tužbu tumači se kao priznanje činjeničnih navoda u tužbi što dovodi do presude zbog ogluhe, odnosno izostanka (čl. 330.b i 331. ZPP RH). Dostavljanjem tužbe tuženiku nastupa litispendencija (Čizmić, Šago, 2025).

6. Zaključak

Za razvoj modernog građanskog sudskog postupka značajan je rimski postupak *extraordinaria cognitio* kao redoviti postupak, koji se odvija pred sucem državnim službenikom. Ekstraordinarni postupak započinjao je tako što je tužitelj podnosio pismenu tužbu sudu ili bi je izložio u sudski zapisnik. Sud je tužbu dostavljao tuženiku, obvezujući ga da na nju odgovori i da se pojavi na raspravi. Pozivanje tuženika vršilo se sada sudjelovanjem poglavarstvenih organa (*evocatio*). Ako se tuženik ne bi pojavio pred sudom (*contumacia*) niti nakon trećeg poziva, donosila se presuda na štetu strane koja je ročište propustila, na čiju presudu žalba nije bila dopuštena. Dakle, kognicijski postupak predstavljao je veliku prekretnicu u razvoju građanskoga postupka u rimskome pravu, te je donio mnoge izmjene u odnosu na legisakcijski i formularni postupak i postavio temelje razvoja suvremenih kognicijskih postupaka. *Nemo iudex sine actore* i *ne procedat iudex ex officio* i dalje su ostali jedni od temeljnih načela rimskoga građanskog postupka. Kroz obradu normi Statuta grada Zadra te rekonstrukcije postupka iz sudskih spisa i radova povjesničara zadarskog *Curia maior civilium* u razdoblju od 1358. do 1409. možemo zaključiti da je i u tom razdoblju nastavljen sudski postupak kao kognicijski s propisanom formom tužbe, načinom dostave, odgovora na tužbu te procesnopравnim učincima kada se tuženik nije uključio u sudski postupak. Ono što je značajno naglasiti da je postupak bio formalan i štitio je obje stranke da mogu koristiti raspravno načelo. Načelo *nemo iudex sine actore* i načelo kontradiktornosti su određeni u ovoj fazi postupka. Ono što je značajno izdvojiti da je bilo postupak bio koncipiran na način da se tužitelj, stranka se tužbenim zahtjevom obraćala jednom od gradskih glasnika koji je tuženiku uručio sudski poziv (*citatio*). Propisan je način i rok za uručenje poziva. U Zadru nije postojala praksa da se tužbeni zahtjev prvo predao sucima koji bi provjerili utemeljenost tužbenog zahtjeva i nadležnosti suda. Sudac bi prvi doticaj s predmetom to jest s tužbenim zahtjevom dolazio tek na prvom sudbenom ročištu. Na tom ročištu bi se pred njim trebali pojaviti i tužitelj kao osoba koja je uputila sudski poziv i tuženik kao osoba protiv koje je usmjeren tužbeni zahtjev. Mogli bismo zaključiti da je tada nastupala litispendencija. Sud je objema strankama morao omogućiti poduzimanje svih pravnih radnji koje je mogla poduzeti i protivna strana, pa su se tako o predmetu spora izjašnjavali i tužitelji i tuženici. Na ovaj način je bilo zajamčeno načelo kontradiktornosti u ovoj fazi postupka. Uspoređujući *de lege lata* rješenja hrvatskog parničnog postupka u ovoj prvoj fazi formalnog postupka gdje je u oba pravna sustava predviđen formalni postupak, pismena forma tužbe i odgovora na tužbu, propisna načela *nemo iudex sine actore* i raspravnog načela uz formalno propisan način dostavljanja i procesnopравnih učinaka odgovora na tužbu možemo zaključiti da su se kroz prizmu rimskog postupka i rekonstruiran postupak u srednjovjekovnom Zadru uspjeli očuvati principi ravnopravnosti stranka u sudskom postupku.

LITERATURA

1. Beuc, I., (1954). Statut zadarske komune iz 1305. godine. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 2, 491-781.
2. Bodul, D., (2019). Novela Zakona o parničnom postupku iz 2019., *Informator*, Zagreb, 15-22
3. Cicreo, M. T., (1928). *De re publica De legibus with an english translation by Clinton Walker Keyes*, Cambridge, Mass., Harvard University Press; London, Heinemann,
4. Cimirotić, M., (2010). Odgovor na tužbu – dužnost ili pravo, od prijema ili od dostave tužbe? *Anali pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, god. 3, br. 6, 149-179.
5. Cimirotić, M., (2016). Rok za odgovor na tužbu – od prijema ili dostave tužbe, *Domaća i strana sudska praksa*, god. XIII,
6. Čalija, B., Omanović, S., (2000). *Građansko procesno pravo*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu
7. Čizmić, J., (2003). O dostavi tužbe na odgovor i presudi zbog ogluhe u svjetlu novele ZPP-a, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 24(1), 413-466.
8. Čizmić, J., (2016). *Komentar zakona o parničnom postupku Federacije BiH*, Sarajevo,
9. Čizmić, J., Haubrich, V., Kevo, M., (2023). *Pripremanje glavne rasprave*. Mostar,
10. Čizmić, J., Huseinbegović, A., Haubrich, V., (2022). Načini dostave u parničnom postupku s posebnim osvrtom na elektroničku dostavu. *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*, 19, Mostar, 88-112
11. Čizmić, J., Šago, D., (2025). Neka razmatranja o odgovoru na tužbu u parničnom postupku. *XI. Međunarodno savjetovanje Aktualnosti građanskog procesnog prava, nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 147-171
12. Dika, M., (2009). *Građansko parnično pravo, Tužba*, VI. knjiga, Narodne novine, Zagreb,
13. Eisner, B., Horvat, M. (1948), *Rimsko pravo*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske
14. Huseinbegović, A., Haubrich, V., (2017). Litispedencija prema građanskom procesnom pravu Evropske unije. *Revija za pravo i ekonomiju*, Pravni fakultet Univerziteta Džemala Bijedića u Mostaru, 9-29.
15. Janeković Römer, Z., (2003). *Višegradski ugovor temelj Dubrovačke Republike*. Zagreb: Golden marketing
16. Jaramaz Reskušić, I., Medančić, T., (2006). Cognito extra ordinem u rimskom pravu. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 40(82), 71-109
17. Kaser, M., (1996). *Das römische Zivilprozessrecht*, München: C. H. Beck
18. Keča, R., (2010). *Građansko procesno pravo*. Beograd: Pravni fakultet
19. Kurelac, M., Karbić, D., (2007). Ljetopis "Obsidionis ladrensis libri duo", njegovo historio-grafsko i povijesno značenje, u: *Obsidio ladrensis – Opsada Zadra*, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. 54, 3-20.
20. Lonza, N., (2002). Tužba, osveta, nagodba: modeli reagiranja na zločin u srednjovjekovnom Dubrovniku. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 40, 57-104
21. Mahmutagić, A., Šego Marić, I., Marušić, I., (2021.). Nemo iudex sine actore. *Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse*, br. 18, Mostar, 233-254.

22. Petrak, M., (2013). Konceptija generalne vindikacijske tužbe u rimskoj pravnoj tradiciji i *de lege ferenda*. *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu*, 63(5-6),
23. Pezelj, V., (2006). Naznake pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Zadru, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 43(3-4), 523-551
24. Popić, T., (2011). Zadarski sud Curia maior ciuiliium i njegovo djelovanje. *Doktorska disertacija*, Hrvatski studiji, Sveučilište u Zagrebu.
25. Popić, T., (2014). *Krojenje pravde, Zadarsko sudstvo u srednjem vijeku (1358. – 1458.)*, Zagreb: Plejada
26. Poznić, B, Rakić-Vodinelić, V., (2015). *Građansko procesno pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union: Službeni glasnik
27. Radovčić, V., (1987). Građanski proces u režimu općeg (recipiranog rimskog) prava. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 5-6/1987, 658 - 678
28. Raukar, T., (1977). *Zadar u XV stoljeću: ekonomski razvoj i društveni odnosi*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Institut za povijest
29. Romac, A., (1973). *Izvori rimskog prava*. Zagreb: Informator
30. Romac, A., (1998). *Rimsko pravo*. Zagreb: Pravni fakultet.
31. Stanojević, O., (2000), *Rimsko pravo*. bosanskohercegovačko izdanje, Sarajevo: Magistrat
32. Šabić, S., (2020). Pravne posljedice pasivnog držanja tuženog nakon podnošenja tužbe sa posebnim osvrtom na zakonska rješenja u Bosni i Hercegovini. *Anali Pravnog fakulteta u Zenici*. 13(25), 75-93
33. Šago, D., (2014). Neke značajke posebnih metoda dostave u parničnom postupku, *Pravo u gospodarstvu*, br. 53, 3, 631- 646
34. Šago, D., (2010). Vrijeme i mjesto dostave u parničnom postupku. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47(4), 927-951
35. Šarac, V., Lučić, Z., (2011). *Rimsko privatno pravo*. Split: Naklada Bošković
36. Triva, S., Dika, M., (2004). *Građansko parnično procesno pravo*. Zagreb: Narodne novine
37. Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine FBiH, br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15
38. Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ, br. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91 i Narodne novine, br. 26/91, 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23

Summary

RECONSTRUCTION OF THE LAWSUIT AND THE RESPONSE TO THE LAWSUIT IN MEDIEVAL ZADAR IN RELATION TO REGULATION IN THE ROMAN PROCEDURE AND DE LEGE LATA

The paper examines the institution of the lawsuit in the context of its relationship with the defendant, from the very form and content of the lawsuit to its delivery to the defendant for a response, as well as the procedural and legal consequences of failing to submit a response. The aim of the research is to reconstruct the institution of the lawsuit and the submission of responses through the lens of litispence and the adversarial principle in medieval Zadar, based on the court records of Zadar's Curia maior ciuilium from the period 1358–1409. The paper first discusses the institution of the lawsuit in Roman procedure, enabling a comparison with how the content, form, delivery, and response to lawsuits were regulated in medieval Zadar's civil procedure. Finally, it provides a de lege lata overview of the regulation of the relationship between lawsuits and responses in Croatian civil procedure.

Keywords: lawsuit; delivery; response to the lawsuit in Roman procedure; medieval Zadar; de lege lata.